

Universiteit
Leiden

The Netherlands

In hoeverre kan het uitoefenen van wilsrechten in het nieuwe erfrecht leiden tot een gemeenschap?

Mellema-Kranenburg, T.J.

Citation

Mellema-Kranenburg, T. J. (2002). In hoeverre kan het uitoefenen van wilsrechten in het nieuwe erfrecht leiden tot een gemeenschap? *Bw-Krant Jaarboek*, 18, 109-120. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/36615>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/36615>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

In hoeverre kan het uitoefenen van wilsrechten in het nieuwe erfrecht leiden tot een gemeenschap?

*T.J. Mellema-Kranenburg**

1. INLEIDING

Toen de redactie van het BW-krant jaarboek mij vroeg een artikel over bovenvermeld onderwerp te schrijven schrok ik wel even. Wilsrechten en gemeenschap zijn ieder op zich al een moeilijk te doorgronden onderwerp, laat staan een combinatie van beide. Toch heb ik de opdracht aanvaard, enerzijds omdat hier ook een enorme uitdaging in gelegen is, anderzijds omdat de praktijk vanaf 1 januari 2003 hier mogelijk veelvuldig mee geconfronteerd zal worden. In dit opstel zal ik eerst aandacht besteden aan het onderwerp wilsrechten in het algemeen, vervolgens de wilsrechten van afdeling 4.3.1 in het bijzonder. Daarna zal ik tot de kern van mijn betoog komen namelijk, uitoefening van welke wilsrechten tot een gemeenschap van wilsrechten leidt en wat hier de praktische consequenties van zijn.

2. WAT ZIJN WILSRECHTEN?

In mijn dissertatie¹ omschreef ik een wilsrecht als een bevoegdheid om door een eenzijdige wilsverklaring veranderingen in een rechtsbetrekking van vermogensrechtelijke aard tot stand te brengen waardoor een derde in zijn vermogensrechtelijk belang getroffen wordt. Deze bevoegdheid moet zijn een zelfstandig recht en is onschendbaar in die zin dat er geen inbreuk op gemaakt kan worden.

De reden voor een dergelijke nauw omschreven definitie was om het praktisch nut van het begrip wilsrecht te vergroten. Een eerdere

* Mw. mr. T.J. Mellema-Kranenburg is als universitair hoofddocent verbonden aan de afdeling burgerlijk recht van de Universiteit Leiden en tevens kandidaat-notaris te Rotterdam.

1. *De legitieme portie*, Leiden 1988, p. 8.

definitie van Rupke,² te weten een wilsrecht is de bevoegdheid wijziging aan te brengen in een rechtstoestand, heeft mijns inziens het bezwaar dat deze zo ruim is dat daar onnoemelijk veel gevallen onder vallen zodat de betekenis van het etiket wilsrecht niet zondermeer duidelijk is.

De wetgever heeft echter – zo blijkt uit de regeling van de wilsrechten in het nieuwe erfrecht – voor een ruimer begrip gekozen. In titel 4.3 introduceert hij een viertal wilsrechten die er uit bestaan dat een kind jegens zijn langstlevende ouder of stiefouder een beroep op overdracht van goederen kan doen ter verzilvering van de niet-opeisbare vordering die hij jegens zijn langstlevende ouder of stiefouder heeft. Het gaat hier echter – anders dan in mijn definitie – om regelend recht, met andere woorden erflater kan testamentair deze wilsrechten uitsluiten. Het is dus geen onschendbaar recht dat het kind heeft. Ik kies dan ook in dit opstel voor de ruimere definitie, zoals W. Snijders deze in zijn in artikel in *WPNR* 6365 heeft gegeven, namelijk: een bevoegdheid om eenzijdig verandering te brengen in een rechtstoestand.³

Hoewel deze definitie ruim is geeft zij volgens Snijders weer wat de wilsrechten gemeen hebben, namelijk hun structuur.

Door de wilsrechten binnen deze structuur in groepen in te delen, kan men bepaalde beginselen toepassen op een bepaalde groep van wilsrechten. Zo concludeert Snijders⁴ dat de wilsrechten van afdeling 4.3.1 ruim toegepast dienen te worden aan de hand van de eisen van de redelijkheid en de billijkheid.

Daarentegen zal mijns inziens bij de categorie wilsrechten van afdeling 4.4.3 (de legitieme) waar het dwingend recht betreft, juist geen plaats zijn voor de rol van de (beperkende werking van) de redelijkheid en billijkheid.

3. UITOEFENEN VAN DE WILSRECHTEN VAN AFDELING 4.4.3

Snijders heeft het over een bevoegdheid eenzijdig verandering te brengen in een rechtstoestand.

2. G.W. Rupke Chr. Zn, *Wilsrechten* (diss. Utrecht) Amsterdam: A.H. Kruyt, 1914, p. 38.

3. W. Snijders, 'Wilsrechten in het algemeen en in het nieuwe erfrecht', *WPNR* 6365 (1999), p. 562.

4. W. Snijders a.w., p. 607.

Over hoe dat dient te gebeuren rept de definitie niet. Ook de wettekst van art. 4:19-22 geeft hier geen uitsluitel over ('op diens verzoek') wat de conclusie rechtvaardigt dat wat dat betreft geen vormvereiste geldt.⁵ Omdat het uitoefenen van een wilsrecht wel een rechtshandeling is zijn echter de bepalingen van titel 3.2 van toepassing, zoals de regeling van de nulliteiten, tenzij in Boek 4 een afwijkende regel te vinden is. Zo'n regeling is te vinden in art. 4:26 waar het een minderjarig kind betreft wiens wilsrecht uitgeoefend moet worden door zijn wettelijk vertegenwoordiger die tevens de persoon is tegen wie dat wilsrecht moet worden uitgeoefend. In dat geval moet de kantonrechter het al dan niet een beroep doen op het wilsrecht goedkeuren, rekening houdend 'naar billijkheid met de belangen van het kind, de andere kinderen aan wie de bevoegdheid eveneens toekomt en van degene jegens wie de bevoegdheid bestaat'. Ook hier dus is de redelijkheid bepalend voor het al dan niet een beroep doen op het wilsrecht.

4. GEVOLGEN VAN HET INROEPEN VAN HET WILSRECHT

Bij het behandelen van de gevolgen van het inroepen van het wilsrecht zal ik onderscheid maken tussen de verschillende vormen van de in de wet geregelde wilsrechten.

a. Het bloot-eigendomswilsrecht van art. 4:19

Op grond van dit wetsartikel kan een kind dat een in beginsel niet-opeisbare vordering op zijn langstlevende ouder heeft verkregen wegens intreden van de wettelijke verdeling, zijn langstlevende ouder verzoeken goederen in eigendom over te dragen onder voorbehoud van vruchtgebruik voor deze ouder. De ouder kan overigens afzien van het voorbehoud van vruchtgebruik, waardoor het kind de volle eigendom van de overgedragen goederen krijgt. Het kind kan een verzoek tot overdracht doen vanaf het moment dat de ouder aangifte gedaan heeft van zijn voornemen om opnieuw een huwelijk aan te willen gaan. Dat kan in tijd bezien dus heel lang na het overlijden van de eerststervende ouder zijn. Wanneer de langstlevende ouder duidelijkheid wil of hij een beroep op een wilsrecht kan verwachten kan hij zijn (stief-)kind een redelijke termijn stellen

5. Zo ook W. Snijders, a.w., p. 602.

waarbij hij het beroep op het wilsrecht moet instellen. Laat dit kind deze termijn verstrijken zonder zich op het wilsrecht te beroepen dan vervalt het wilsrecht.⁶

Overigens dient de ouder ook de andere kinderen hiervan in kennis te stellen (art. 4:25 lid 3), met name waar het goederen met affectiewaarde betreft (deze kunnen maar een keer gekozen worden) anders zou er een onevenwichtige situatie ontstaan. Dezelfde mededelingsplicht rust op de kinderen die met gebruikmaking van hun wilsrecht een beroep op overdracht van goederen doen. Wanneer niet aan deze mededelingsplicht voldaan wordt kan het ‘gepasseerde’ kind zich mogelijk op een onrechtmatige daad beroepen⁷ en eventueel schadevergoeding in natura, zoals overdracht van het antieke polshorloge vorderen. De redelijkheid en de billijkheid spelen hier in casu nog geen rol daar er voor uitoefening van het wilsrecht nog geen gemeenschappelijke rechtsverhouding is ontstaan. Wanneer er eenmaal een beroep op het wilsrecht is gedaan kan er hier op tweeërlei wijze een gemeenschap in de zin van titel 3.7 ontstaan.

In de eerste plaats valt er te denken aan de situatie dat de nalatenschap vrijwel uitsluitend uit een woning (of ander enkel goed) bestaat. Wanneer het kind dan overdracht van goederen verzoekt is het enige vermogenbestanddeel dat overgedragen kan worden een aandeel in de woning.

Van dat aandeel krijgt het kind de bloot-eigendom en de langstlevende het vruchtgebruik. De bloot-eigendom van het kind maakt onderdeel uit van de gemeenschap die bestaat tussen de langstlevende ouder en het kind, die tezamen gerechtigd zijn in het onroerend goed. Zij zijn dus gemeenschappelijk eigenaar van de woning wat ertoe leidt dat zij als deelgenoten ten aanzien van bepaalde rechtshandelingen slechts tezamen bevoegd zijn. Weliswaar komen de langstlevende als vruchtgebruiker bepaalde bevoegdheden uitsluitend toe, maar sommige handelingen zoals vervreemding kan de langstlevende – ervan uitgaande dat er sprake is van gewoon vruchtgebruik, dus zonder vervreemdings- en verteringsbevoegdheid – slechts tezamen met de andere deelgenoot of deelgenoten verrichten. Hier is het belangrijk te constateren dat bij de toepassing van de wilsrechten en naar mijn mening ook de daaruit voortvloeiende rechten, de

6. NV, *Kamerstukken II* 2000/01, 27 021, nr. 5, p. 10.

7. Vijfde NvW, *Kamerstukken II* 1996/97, 17 141, nr. 21, p. 22.

redelijkheid en billijkheid, die ook overigens op grond van art. 3:166 lid 3 de relatie der deelgenoten beheerst, een doorslaggevende rol spelen.⁸ Zo lijkt het mij naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar dat een kind verkoop van de woning van zijn ouder, die kleiner wil gaan wonen en waarin hij als deelgenoot gerechtigd is, kan tegenhouden.

Uiteraard is deze problematiek voor een deel hetzelfde als bij een vruchtgebruiktestament op grond waarvan de langstlevende het vruchtgebruik heeft verkregen en de kinderen de bloot-eigendom. Toch lijkt mij deze situatie anders. In de eerste plaats zullen er bij de uitoefening van de wilsrechten soms – ook rekenkundig – bijzondere verhoudingen ontstaan. Maar wat wellicht nog afwijkender is, is dat bij een vruchtgebruiktestament de erflater bewust gekozen heeft voor een vruchtgebruik en dus een zekere afhankelijkheid tussen ouders en kinderen. Bij de wettelijke verdeling is dat essentieel anders. Daarbij is het juist zo dat de langstlevende de meest verstrekkende bevoegdheden met betrekking tot de nalatenschap heeft en het wilsrecht niet bedoeld is deze bevoegdheden in te perken, maar juist om het vooruitzicht op goederen veilig te stellen. Om deze ratio te bewerkstelligen is er mijns inziens een extra belangrijke rol voor de redelijkheid en billijkheid weggelegd.⁹

De andere manier waarop een gemeenschap ten gevolge van uitoefenen van de wilsrechten kan ontstaan is doordat meerdere kinderen hun wilsrechten uitoefenen met betrekking tot hetzelfde goed.

Ook hier kan weer gedacht worden aan het huis als enig essentieel bestanddeel van de nalatenschap maar bijvoorbeeld ook aan een kostbaar schilderij.

Ook tussen de erfgenamen onderling ontstaat dan een gemeenschap in de zin van titel 3.7 Op zich is dat echter niets bijzonders wanneer deze situatie vergeleken wordt met een klassiek vruchtgebruiktestament waarin de kinderen tot bloot-eigenaar en de langstlevende tot vruchtgebruiker worden benoemd.

8. Zie W. Snijders, a.w., p. 607.

9. Zo ook E.W.J. Ebben, *De positie van de langstlevende echtgenoot en de kinderen in het nieuwe erfrecht* (diss. Amsterdam, VU), Den Haag: Boom juridische uitgevers, 2000, bijv. p. 54.

Gecomplceerder wordt de niet ondenkbeeldige situatie dat twee personen, weduwe en weduwnaar aangifte doen van hun voornemen met elkaar in het huwelijk te treden, beiden met kinderen uit hun eerdere huwelijk. Wanneer deze kinderen allen vorderingen hebben op hun langstlevende ouder hebben zij vanaf het moment van de aangifte een wilsrecht jegens de langstlevende ouder. Wanneer bovendien de weduwe en de weduwnaar in gemeenschap van goederen zijn gehuwd kunnen zij hun wilsrecht slechts uitoefenen met betrekking tot goederen die in de huwelijksgemeenschap vallen. We zitten dan veelal in de situatie dat er geen testament en geen huwelijkse voorwaarden gemaakt zijn, m.a.w. de situatie van de modale Nederlander of de modale Nederlander plus een beetje. Het belangrijkste vermogensobject zal dan veelal de echtelijke woning zijn die tot de gemeenschap behoort. In deze situatie ontstaat er derhalve een gemeenschap van diverse pluimages, namelijk: de beide echtelieden (weduwe en weduwnaar), de kinderen van de man die hun wilsrecht met betrekking tot de nalatenschap van hun eerststervende ouder uitoefenen en de kinderen van de vrouw die hun wilsrecht met betrekking tot de nalatenschap van hun eerststervende ouder uitoefenen. De beide ouders zijn enerzijds vol eigenaar van de woning voor een deel en voorts vruchtgebruiker voor een ander deel, de kinderen zijn alleen bloot-eigenaar voorzover zij hun vordering plus rente met het beroep op het wilsrecht hebben verzilverd. Wanneer de weduwe en weduwnaar vervolgens de woning willen gaan verkopen zullen al deze deelgenoten hun medewerking daaraan dienen te verlenen. Het vruchtgebruik is immers in principe een gewoon vruchtgebruik zonder vervreemdings- en verteringsbevoegdheid. Gesteld nu dat de kinderen of een groep kinderen de verkoop weigeren welke weg dienen de beide echtelieden dan te volgen?

Mijns inziens dienen ze in dat geval naar de kantonrechter te gaan en aan hem machtiging tot vervreemding te verzoeken. De kantonrechter zal daarbij tot een belangenafweging dienen te komen waarbij het belang van de vruchtgebruiker of de hoofdgerechtigde moet worden gediend en het belang van de ander daardoor niet mag worden geschaad. Daarbij zal de ratio van de wilsrechten een belangrijke rol spelen, te weten affectie en zekerheid.¹⁰ In een situatie

10. Zie ook M.J.A. van Mourik, *Nieuw Erfrecht*, derde druk, p. 71, E.W.J. Ebben, p. 46.

als deze waarbij de nadruk op het zekerheidsaspect zal liggen zal mijns inziens de kantonrechter snel machtiging verlenen. Immers doordat er hier zaaksvervanging (art. 3:213) aan de orde wordt gesteld, wordt het zekerheidsaspect voldoende gewaarborgd. Ik zou me hierbij kunnen voorstellen dat de kantonrechter slechts machtiging verleent onder de voorwaarde dat een in de plaats komend huis eveneens belast wordt met vruchtgebruik, m.a.w. dat in het openbare register de tenaamstelling van de woning (bloot-eigenaar-vruchtgebruik) juist wordt vermeld.

Gesteld echter dat de vruchtgebruiker wel vervreemdings- en verteringsbevoegdheid heeft zoals bepaald in art. 4:23 lid 2. In dat geval zal hij zelfstandig de woning verkopen. De 'bloot-eigenaar' deelgenoot heeft in die situatie geen zeggenschap. Wel kan hij in dat geval vorderen dat een eventueel nieuw aan te kopen woning weer op naam van de bloot-eigenaar wordt gezet en de vruchtgebruiker 'slechts' vruchtgebruiker blijft. Om dit laatste te realiseren zou de kantonrechter bij het verlenen van de vervreemdings- en verteringsbevoegdheid een dergelijke voorwaarde hebben kunnen stellen.¹¹

Een variant op deze casus vormt de situatie dat de echtelieden het huis weliswaar in gemeenschappelijk eigendom hebben, doch niet op grond van het huwelijksvermogensrecht, maar op grond van art. 3:166 (een 'eenvoudige' gemeenschap). Het resultaat zal daarbij naar mijn mening niet afwijken van de woning die in de gemeenschap van goederen viel.

b. Het vol eigendomsrecht van art. 4:20

Het vol eigendomsrecht van art. 4:20 is aan de orde wanneer de langstlevende ouder op wie het kind een niet-opeisbare vordering uit de nalatenschap van de eerststervende ouder heeft, overlijdt terwijl hij inmiddels gehuwd was of een geregistreerd partnerschap was aangegaan. In dat geval hebben de kinderen het recht goederen uit de nalatenschap van de langstlevende ouder in volle eigendom op te eisen. Deze situatie zal zich alleen voordoen als de kinderen nog niet eerder van het bloot-eigendomswilsrecht van art. 4:20 gebruik hebben gemaakt. Wanneer de langstlevende ouder anderen dan zijn echtgenoot/geregistreerd partner tot erfgenaam heeft benoemd, rust op deze erfgenamen de verplichting deze goederen over te dragen.

11. Zie vijfde NvW, *Kamerstukken II* 1996/97, 17 141, nr. 21, p. 20.

Ook hier kan ten gevolge van het uitoefenen van het wilsrecht een gemeenschap ontstaan of de problematiek van het moeten verdelen van de gemeenschap aan de orde komen. We hebben hier dan te maken met een bijzondere gemeenschap (afdeling 3.7.2).¹²

Allereerst is er wederom de niet ondenkbare situatie dat de langstlevende hertrouwende ouder in gemeenschap van goederen is gehuwd. Op het moment van overlijden van de langstlevende is deze gemeenschap ontbonden doch onverdeeld. Dat betekent dus dat de kinderen hun wilsrecht uitoefenen jegens de onverdeelde huwelijksgemeenschap. Zij kunnen hun wilsrecht slechts uitoefenen met betrekking tot het aandeel van hun overleden ouder in de gemeenschap.¹³ Dit zou slechts anders kunnen zijn wanneer de eerst overleden ouder in zijn testament had bepaald dat al hetgeen zijn erfgenamen verkrijgen buiten elke gemeenschap van goederen valt.¹⁴ Alvorens de overdracht kan plaatsvinden zal dus eerst de huwelijksgemeenschap verdeeld dienen te worden. Daarbij is het in principe mogelijk dat het wilsrecht uitgeoefend wordt ten aanzien van goederen die voor het (tweede) huwelijk van erflater niet tot zijn vermogen hebben behoord. Dat wil dus zeggen dat in zo'n situatie het toepassingsgebied van de wilsrechten wordt uitgebreid naar de goederen die deel hebben uitgemaakt van de huwelijksgemeenschap. Daarbij wordt wel enigszins afbraak gedaan aan de ratio van de regeling, immers uitzicht op 'spulletjes' van de eigen ouder, maar uiteraard is dit wel een praktische oplossing.

Zolang de huwelijksgemeenschap onverdeeld is heeft het kind dus door zijn wilsrecht in te roepen een onverdeeld aandeel in de huwelijksgemeenschap van zijn ouder en stiefouder. Dat betekent bijvoorbeeld dat art. 3:190 op dit aandeel van toepassing is. Lid 2 van dit artikel bepaalt dat een deelgenoot op een zodanig aandeel ook zonder toestemming van de andere deelgenoten een recht van pand of hypotheek kan vestigen.

Concreet kan dit het volgende betekenen: tot de huwelijksgemeenschap behoort vrijwel uitsluitend de woning. De huwelijksgemeenschap is nog niet verdeeld en de kinderen wensen hun wilsrecht

12. C.A. Kraan, 'Erfrecht en Vruchtgebruik', in: T.J. Mellema-Kranenburg, C.A. Kraan en I.J.F.A. van Vijfeijken, *Vruchtgebruik* (preadvies KNB), Lelystad: Koninklijke Vermande 1999, p. 83.

13. Zie: C.A. Kraan, a.w., p. 78.

14. C.A. Kraan, a.w., p. 79.

uit de nalatenschap van de eerststervende ouder te verzilveren. Zij krijgen dan een aandeel in het huis. Zij zouden dat aandeel kunnen verhypothekeren, wat overigens heel lastig lijkt, omdat we in zo'n situatie met verschillende hypotheekgevers en nemers met betrekking tot hetzelfde huis kunnen komen.

De situatie kan echter nog gecompliceerder worden als de kinderen zich bovendien ten aanzien van de nalatenschap van de langstlevende ouder op hun bloot-eigendomswilsrecht (art. 4:21) beroepen. Als we nog steeds de nalatenschap die vrijwel uitsluitend uit het huis bestaat in gedachten houden, hebben we een gemeenschap, waarin het kind een aandeel heeft (art. 4:20), anderzijds een bloot-eigendomswilsrecht (art. 4:21) en de langstlevende de volle eigendom van een aandeel en daarnaast het vruchtgebruik van de rest. Daarbij zij nog opgemerkt dat op grond van art. 4:24 de langstlevende niet tot overdracht verplicht is van goederen die van de zijde van de stiefouder in de huwelijksgemeenschap gevallen zijn. De situatie van deze gecompliceerd samengestelde gemeenschap is niet ideaal. Wat zou hier tegen gedaan kunnen worden? Gezien het bepaalde in art. 3:178 hoeft een deelgenoot niet in een onverdeeldheid te blijven zitten. Ieder van de deelgenoten alsmede hij die een beperkt recht heeft kan verdeling vorderen. Denkbaar is dan dat de woning toegeëld wordt aan de langstlevende tegen een redelijke prijs. Immers de relatie der deelgenoten wordt door de redelijkheid en billijkheid beheerst (art. 3:166 lid 3). Weliswaar wordt hierdoor het recht op spullen doorbroken, maar wel een einde gemaakt aan een gecompliceerde situatie. Bovendien speelt in deze situatie niet zozeer het affectie-element, maar veel meer het zekerheidsaspect.

5. HET BLOOT-EIGENDOMSWILSRECHT VAN ART. 4:21

Het betreft hier het wilsrecht dat een kind krijgt door overlijden van de eigen ouder ten opzichte van de stiefouder met wie de eigen ouder gehuwd is. Het kind heeft dit wilsrecht uit hoofde van de wettelijke verdeling op grond waarvan de stiefouder alle goederen toegedeeld krijgt.

Ook hier is het zo dat er een gemeenschap met diverse deelgenoten kan ontstaan tussen de stiefouder en de kinderen. De problematiek wat de gemeenschap betreft wijkt niet af van die zoals vermeld onder 4a. Het meest in het oog springende verschil hierbij is dat het

wilsrecht niet kan worden ingeroepen ten aanzien van goederen die van de zijde van de stiefouder in de huwelijksgemeenschap met de erflater zijn gevallen. In de praktijk zal dit tot problemen kunnen leiden, immers welke goederen zijn van de zijde van de stiefouder in de huwelijksgemeenschap gevallen? De wetgever heeft daarom in lid 3 een wettelijk vermoeden opgenomen op grond waarvan degene jegens wie het wilsrecht wordt uitgeoefend (de stiefouder) moet aantonen dat de goederen behorend tot zijn vermogen geen 'wilsrechtgoederen' zijn. Wanneer hij daar niet in slaagt dan geldt het wettelijk bewijsvermoeden.¹⁵ Op zich is dit dogmatisch een typische figuur. Immers deze van de stiefouder afkomstige goederen, vallen in de gemeenschap van goederen. Boedelmenging vindt dus plaats. Maar ten opzichte van de uitoefenaar van het wilsrecht kan op deze goederen geen beroep gedaan worden, je zou dit als het ware kunnen aanmerken als een relatieve verknochtheid.

6. HET VOL EIGENDOMSWILSRECHT VAN ART. 4:22

Wanneer een kind een geldvordering op zijn stiefouder heeft verkregen tengevolge van het overlijden van zijn eigen ouder, ontstaat er voor hem een wilsrecht (art. 4:22). Wanneer hij zich niet op zijn wilsrecht heeft beroepen en vervolgens de stiefouder overlijdt, kan hij alsnog van zijn wilsrecht gebruik maken en op grond hiervan goederen uit de nalatenschap van zijn overleden stiefouder opvoerden. Ook hier geldt dat de verplichting tot overdracht geen betrekking heeft op goederen die van de zijde van de stiefouder in de huwelijksgemeenschap met de erflater zijn gevallen.

Theoretisch is het ook hier mogelijk dat er een gemeenschap tussen enerzijds de kinderen van de ouder en de kinderen van de stiefouder ontstaat. Dit zou zich bijvoorbeeld voor kunnen doen wanneer de vordering en de rente de waarde van de over te dragen goederen niet dekken. Het is dan mogelijk een gedeelte van een goed over te dragen danwel een goed volledig over te dragen tegen bijbetaling.¹⁶ Het eerste lijkt mij niet snel aan de orde omdat veelal stiefkinderen en eigen kinderen deze gemeenschappelijke eigendom niet zullen wensen. Meer voor de hand liggend zal dan de tweede

15. Vijfde NvW, *Kamerstukken II* 1996/97, 17 141, nr. 21, p. 21.

16. Wetgevingsoverleg, *Kamerstukken II*, 1997/98, 17 141, nr. 27, p. 22.

oplossing zijn: volledig overdragen tegen bijbetaling. Uiteraard kunnen hierbij conflicten ontstaan die dan weer door de kantonrechter beslist dienen te worden, oordelend naar redelijkheid en billijkheid (art. 4:25 lid 4). Uit de parlementaire geschiedenis blijkt dat de kantonrechter bij zijn beslissing een ruime marge heeft, hij dient een zorgvuldige afweging van belangen te plegen.¹⁷ Hij kan daarbij ook oordelen dat een goed aan verschillende kinderen tezamen wordt toebedeeld. In dat geval ontstaat er een gemeenschap krachtens een beschikking van de kantonrechter.

7. CONCLUSIE

W. Sniijders schrijft in zijn slotbeschouwing van zijn trilogie over 'wilsrechten in het algemeen en in het nieuwe erfrecht',¹⁸ dat het nieuwe erfrecht bezien vanuit het gezichtspunt van de figuur van het wilsrecht niet eenvoudig oogt. De lezer van het bovenstaande zal het hiermee eens zijn. Maar Sniijders vervolgt dan met de opmerking dat met de nodige doordenking, mede aan de hand wat voor wilsrechten in het algemeen geldt, zeer wel tot redelijke oplossingen kan worden gekomen. Een dergelijk beeld is volgens Sniijders inherent aan het onderwerp, namelijk een rechtsgebied waarin de nadruk ligt op de onderlinge verhoudingen tussen een meestal nauwe kring van nabestaanden die, met inachtneming van hetgeen wet en uiterste wilsbeschikking hun als uitgangspunt opleggen, moeten trachten overeenstemming over de afwikkeling van de nalatenschap te bereiken. In het in dit opstel besproken onderwerp treden hierbij nog twee extra complicaties op, te weten:

- stiefouder/stiefkindrelatie;
- het aanwezig zijn van een gemeenschap.

Betekent dit dat het advies is: sluit de wilsrechten maar uit, het betreft immers regelend recht?

Dat lijkt mij een te rigoureuze oplossing. De wetgever heeft bij de regeling van de wilsrechten problematische situaties voorzien en daarbij voor instrumenten gezorgd die maatwerk kunnen leveren.

Zowel wat de materie van de wilsrechten als de gemeenschap betreft spelen redelijkheid en billijkheid een belangrijke rol. Of met

17. Zie NnEV, *Kamerstukken II* 1997/98, 17 141, nr. 25, p. 10 e.v.

18. WPNR 6365-6367 (1999).

andere woorden zijn de concrete omstandigheden van het geval doorslaggevend: in de kamer van Marie kan de Friesche Staartklok een onmisbaar meubelstuk zijn, terwijl Jan dezelfde klok liever kwijt dan rijk is.